

SKUPAJ JE USPEŠNEJE

Ob mednarodnem letu pismenosti

Silva Novljan, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

Vlade držav se problematike pismenosti lahko zavedajo bolj ali manj, nekatere ji posvečajo trajno pozornost in poudarjeno skrb, ker poznajo njen pomen za gospodarski in družbeni razvoj, nekatere pa nasprotno celo zmanjšujejo sredstva za razvoj družbenih dejavnosti, kamor sodijo tudi "porabniške" šole, knjižnice, učitelji, knjižničarji in knjige, in tako povečujejo razkorak med povečanimi družbenimi potrebami in materialnimi možnostmi. V taki situaciji lahko pride do umetnega zoževanja potreb, kar je nenadomestljiva civilizacijska škoda. (Ranko-vič, str. 62). Zmanjševanje državne podpore poveča vpliv tržišča s psevdokulturnimi proizvodi in lahko se ustvarja mišljenje, da je v kulturi dobro vse, kar prinese denar. Kultura pa ni samo zbir predmetov in institucij, ampak je vrednost glede na kvaliteto rezultata in trajanje, ki se izraža v napredovanju posameznika in kolektivne eksistence.

Znano je, da pomanjkljiva pismenost zmanjšuje človekove možnosti delovanja v družbi in povečuje njegovo odvisnost in da ima pismenost velik pomen v političnem življenju in razvoju družbe. Andersen in Bowman (1965) ocenjujeta, da mora biti za hiter ekonomski razvoj neke družbe 80% odrasle populacije pismene.

V skladu s svojim zavedanjem vlade tudi ravna, priključijo se mednarodni akciji proti nepismenosti in jo uporabijo za poudarjeno aktivnost na tem področju; ali pa jo prezrejo-kot se je zgodilo pri nas. Poziv IBBY vodstvom vlad, naj proglase leto 1990 za mednarodno leto pismenosti, je šel mimo nas, saj nismo ničesar slišali in brali o njem (razen v tujih medijskih sredstvih), tudi dodatne aktivnosti nismo čutili, razen v negativnem smislu-zmanjševanju sredstev. Res je, da nismo člani IBBY, res pa je tudi, da pismenost zadeva tudi našo družbo in naše otroke in da bi ji morali tudi mi posvečati več pozornosti. Branje še zmeraj ostaja glavno sredstvo učenja, ki spremlja človeka vse življenje, saj sprejme izobraženec povprečno tri četrtine znanja iz knjig in drugih tiskanih virov. Teh pa je vedno več in so vsakokrat

drugačni po obliki, vsebini, zahtevnosti, zato je branje tudi dinamična aktivnost, ki jo izgrajujemo vse življenje, da bi pridobili in ohranili čim več znanja s čim manjšim naporom in izgubo energije.

Bralna pismenost se definira kot sposobnost razumeti in uporabiti tiste jezikovne oblike, ki jih zahteva družba ali pa so pomembne za posameznika. Pismena oseba mora doseči tiste spretnosti, ki ji omogočajo razvoj novih spretnosti in aktivno vključevanje v družbo. Definicije bralne pismenosti se povezujejo s kontekstom okolja in v različnih raziskavah pismenosti je poudarjen zlasti sociološki aspekt, kjer nivoje pismenosti povezujejo z razvojem družbe in njenimi potrebami in ne več z leti šolanja.

Različne sociološke raziskave branja dokazujejo, da se le-to v času elektronskih medijev zmanjšuje. Tudi v Sloveniji se povečuje število nebralcev (52%), hkrati pa je med bralci še zmeraj prevladujoč bralec leposlovja (45%), strokovno znanstveno knjigo bere 13% bralcev, poljudno znanstveno 15% bralcev (Knjiga in bralec III.). Nekatere raziskave, opravljene v knjižnicah (Novljan, Popovič) in v šolah (Marentič-Požarnik), kažejo na to, da mladi berejo več kot odrasli, vendar je tudi pri njih prevladujoče branje leposlovja in še to sodi pretežno v lažji, zabavni roman. Opozarjajo nas, da mladi v času šolanja niso razvili bralnih navad, zato tudi upada branje v višjih starostnih razredih. Branje je za slabe bralce velik napor, manjši za dobre. Naša družba ga ne ceni dovolj, saj je ekonomski in politični vpliv izobraženega prebivalstva prenizek in premalo cenjen.

Vloge in pomena pismenosti, te osnovne človekove pravice, ki jo navaja tudi Deklaracija o človekovih pravicah, pa se morajo zavedati šole in knjižnice, ne glede na to, kakšno vrednost ji pripisujejo vlada, družba in posamezniki. Knjižničarjevega dela ne usmerjajo samo uporabnikove želje, ampak predvsem njihove potrebe, ki se spreminjajo s posameznikom in družbo. V tem dinamičnem procesu zadovoljevanja uporabnikovih potreb iščejo knjižničarji motivacijske poti za prebujanje in izražanje potreb čim večjega števila prebivalcev.

Kako uspešni smo pri tem, bi lahko preverili na enem izmed naših posvetovanj. Lahko bi npr. ugotovili, koliko so splošnoizobraževalne knjižnice dejansko dostopne vsem. So med njihovimi uporabniki tudi na dom priklenjeni ljudje, telesno in blažje duševno prizadeti, osamljeni starejši prebivalci, ulici prepuščeni otroci in mladostniki, brezposelni, ljudje v zaporih, bolnišnicah, priseljenci iz drugih krajev!

Poleg tega kdo bere in zakaj nekdo ne bere, nas mora zanimati tudi, kaj bere in kako. Z odgovori na ta vprašanja bomo šele lahko ocenili svoj prispevek k razširjanju in razvoju pismenosti, definirali probleme, določili cilje in poti do njih. Morda bomo pri tem ugotovili, da le potrebujemo v republiškem merilu informacijski, strokovno svetovalni center za mladinsko književnost in knjižničarstvo (pri otrocih se začne!) in se aktivno zavzeli za to, da Knjižnica Oton Župancič, enota

Pionirska knjižnica, kjer je že zametek tega, to postane, da bomo dobivali odgovore na vprašanja kdo, kaj in kako bere in spodbude za delo.

Knjižnica jutrišnjega dne bo imela na področju pismenosti enako nalogo, le izrazitejšo in širšo. Izrazitejšo zato, ker glede na današnji razvoj lahko pričakujemo porast nepismenosti tudi pri nas (in s tem bolj poudarjeno socialno vlogo knjižnice). Širšo zato, ker se je pojem pismenosti razširil in ne zajema samo sposobnosti branja tiskanih sporočil. Branje je navezovanje medsebojnega odnosa med posameznikom in sporočili, ki so podana v simbolih. Sporočila in informacije pa se danes v knjižnicah posredujejo tudi v tiskanih gradivih. Avdiovizualno gradivo smo uvrstili v knjižnice zaradi kvalitet, ki jih nesporno ima, a žal ima tudi negativen vpliv na pismenost. Ljudje ne berejo samo manj in slabše zaradi tega gradiva, ampak tudi to gradivo slabo in neustrezno gledajo ali poslušajo. Danes tudi ob tem gradivu postavljamo vprašanje, kako gledamo in poslušamo.

Knjižnice imajo cilje, imajo veselje in znanje, aktivnost in uspešnost pa najpogosteje ovirajo slabe materialne možnosti, ter kadrovska stiska – in že je tu nezadovoljstvo, nemoč in vprašanje kako. V praksi velja: Ni potrebno na novo izumiti vsakega kolesa; od idej drugih, ki se ukvarjajo z enako stvarjo, lahko vsi pridobimo. (Krompholz-Roehl, Neef)** Povežimo se med seboj, knjižnice, šole, ustanove, društva, vsi ki v svoj program dela posredno ali neposredno vključujemo otroka (odraslega), knjigo, branje. Povezati se, pomeni, se pustiti inspirirati, ne odkrivati, kar je že odkrito, izmenjavati predloge, gradivo. Povežimo se krajevno, skupinsko, za doseganje boljše prakse, teorije in za izboljšanje pogojev dela.

V Sloveniji nimamo instituta za mladinsko književnost in knjižničarstvo, ne zveze ne katedre za mladinsko književnost, še republiške nagrade za mladinsko književnost ne premoremo v poplavi nagrad, ki jih sicer imamo. Imamo pa kar nekaj ustanov, zvez in društev, ki v svoj program dela vključujejo tudi otroka, knjigo in branje. Te naj bi poznali in se povezovali z njimi za večje učinke našega dela. Izbor tukaj predstavljenih je predvsem praktična orientacija za izmenjavo idej, spodbud in gradiv, ki naj bi bila v pomoč knjižničarjem pri razširjanju kvalitete branja med otroki.

Ustanove:

Filozofska fakulteta. Ljubljana, Aškerčeva 12, tel.: 332-611.

Poleg profesorjev, ki strokovno svetujejo in se vključujejo v oblike dopolnilnega izobraževanja, je tu bogat izbor strokovne literature v knjižnicah posameznih oddelkov. Pozorni bomo predvsem na gradivo v knjižnicah oddelkov za psihologijo, pedagogiko, slovanske jezike in književnosti. Predavanja iz mladinske književnosti so na oddelku za slovanske jezike in književnosti.

Filozofska fakulteta. Oddelek za knjižničarstvo. Ljubljana, Kardeljeva ploščad 16, tel.: 340-561.

Ima profesorje za strokovno svetovanje, organizacijo in izvedbo oblik permanentnega izobraževanja. Strokovna literatura je v knjižnici Pedagoške akademije.

Pedagoška akademija. Ljubljana, Kardeljeva ploščad 16, tel.: 340-561.

Predavanja iz mladinske književnosti so na oddelku za razredni pouk in na oddelku za vzgojo predšolskih otrok. Profesorica strokovno svetuje in sodeluje pri oblikah permanentnega izobraževanja. Strokovna literatura je v knjižnici Pedagoške akademije.

Knjižnica Oton Župančič, enota Pionirska knjižnica. Ljubljana, Komenskega 9, tel.: 317-269.

Ima študijski oddelek za mladinsko književnost in knjižničarstvo z bogatim izborom strokovne domače in tuje literature, periodike, dokumentacije člankov. Izvaja vzorčne oblike knjižnične in knjižne vzgoje in prakso.

Mariborska knjižnica, enota Pionirska knjižnica. Maribor, Rotovski trg 6, tel. (062) 23-858.

Manjši izbor strokovne literature. Knjižničarji strokovno svetujejo o oblikah knjižne in knjižnične vzgoje, možna je praksa in hospitacije.

Narodna in univerzitetna knjižnica. Ljubljana, Turjaška 1, tel.: 332-853.

Ima oddelek za razvoj knjižničarstva z bogatim izborom domače in tuje strokovne literature in periodike. Izdaja Signalne informacije in Obvestila republiške matične službe. Nudi strokovne nasvete in pomoč, organizira in izvaja različne oblike dopolnilnega izobraževanja, pri katerih sodelujejo vsi strokovni delavci knjižnice.

Pedagoška fakulteta. Maribor, Koroška 160, tel.: (062) 27-961.

Sodobna mediatečno urejena knjižnica s strokovno literaturo, v kateri dobite nasvete tudi za praktično delo.

Pedagoški institut pri Univerzi. Ljubljana, Gerbičeva 62, tel.: 331-625.

Ima obsežen izbor strokovne literature in večje število strokovnih svetovalcev za posamezna področja, ki organizirajo različne oblike izobraževanja in pri njih sodelujejo.

Pionirski dom, Center za kulturo mladih. Ljubljana, Trg VII. kongresa ZKJ 1, tel.: 317-981.

Organizira in vodi različne prireditve, tečaje in šole za različne oblike interesnih dejavnosti mladih, hkrati pa tudi seminarje za mentorje in pedagoške delavce.

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše. Ljubljana, Gotska 18, tel.: 559-251.

Izbor strokovne literature, strokovnjaki pa nudijo nasvete in pomoč predvsem pri bralnih težavah.

Zavod za slepo in slabovidno mladino. Ljubljana, Langusova 16, tel.: 262-672. Ima bogato knjižnico z gradivom za slepe in strokovno literaturo s tega področja, knjižničar pa nudi strokovne nasvete za delo.

Zavod RS za šolstvo. Ljubljana, Poljanska 28, tel.: 319-066.

Ima strokovne svetovalce za posamezna predmetna področja, tudi za knjižnično dejavnost in VVO.

Zavod za usposabljanje slušno in govorno prizadetih. Ljubljana, Vojkova 74, tel.: 344-600.

V knjižnici je tudi strokovna literatura za delo s temi skupinami uporabnikov in osebje za strokovne nasvete.

Društva. Združenja.:

Splošno združenje grafične, grafično predelovalne, časopisne in založniške dejavnosti. Gospodarska zbornica, Ljubljana, Titova 19, tel.: 332-411.

Sprejema predloge za nove izdaje, ponatise, prevode, povezuje interesente s posameznimi založbami, nudi možnost za dogovarjanje o skupnih programih, zanimivih za založnike, izdaja revijo Knjiga.

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. Ljubljana, Turjaška 1, tel.: 332-853.

Organizira različne oblike strokovnega izobraževanja v okviru področnih društev in sekcij (sekcija za šolske knjižnice, za splošnoizobraževalne, za visokošolske in specialne), daje strokovno pomoč in nasvete tudi v okviru svojih komisij. Izdaja revijo Knjižnica.

Zveza kulturnih organizacij Slovenije. Ljubljana, Kidričeva 5, tel.: 217-860 in 211-828.

Organizira literarno šolo, prevajalsko delavnico, šolo kreativnega pisanja, bralne tabore, permanentno izobraževanje za učitelje, knjižničarje in mentorje. S prireditvami in izobraževanjem pokriva tudi druga področja kulturnega ustvarjanja. Izdaja Kulturni poročevalec.

Zveza prijateljev mladine Slovenije. Ljubljana, Miklošičeva 16, tel.: 323-353.
V tej zvezi je Zveza bralnih značk Slovenije, ki pripravlja priporočilne sezname knjig za bralno značko, organizira seminarje in posvete za mentorje bralnih značk. Izdaja Informacije ZPMS, kjer objavlja priporočilne sezname literature, programe svojega dela in recenzije svoje strokovne literature. Je soustanovitelj revije Otrok in družina, sodeluje pri izboru najboljših šolskih glasil.

Društvo slovenskih pisateljev. Ljubljana, Tomšičeva 12, tel.: 214-144.
Posreduje naslove pisateljev, možni pa so tudi dogovori za skupne akcije.

Festival Kurirček. Maribor. (Podrobnejše informacije posreduje Pionirska knjižnica v Mariboru).
Enkrat letno organizira strokovna tematska posvetovanja o mladinski književnosti in izda zbornik.

Revije:

Jezik in slovstvo. Ljubljana, Slavistično društvo Slovenije, Aškerčeva 12.
Prinaša članke s področja jezikoslovja in književnosti ter recenzije strokovnih knjig.

Knjiga. Splošno združenje...založniške dejavnosti in knjigotrštva. Ljubljana, Mladinska knjiga, Titova 3.
Objavlja knjižne novosti in programe založb, recenzije novih knjig, poročila o dejavnosti knjigarn, pa tudi knjižnic in prinaša razglede po literarnem dogajanju.

Knjižnica. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. Ljubljana, Turjaška 1.
Teoretični članki, poročila in ocene dejavnosti knjižnic, bibliografije, občasne ocene strokovnih revij in knjig.

Kulturni poročevalec. Glasilo Zveze kulturnih organizacij Slovenije. Ljubljana, Kidričeva 5.
Programi, poročila o dejavnostih, novice s področja kulture.

Naš zbornik. Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. Ljubljana, Samova 9.
Strokovni članki in poročila o delu in akcijah.

Otrok in družina. Ljubljana, Državna založba Slovenije, Mestni trg 26.
Prinaša tudi članke s področja branja in pomena literature za otroke, recenzije mladinskih knjig in kaset, ocene posameznih prireditev za otroke.

Otrok in knjiga. Izdajatelj Pionirski knjižnici v Ljubljani in Mariboru, Festival Kurirček, Pedagoška fakulteta. Maribor, Pionirska knjižnica, Rotovski trg 6. Izide dvakrat letno in prinaša teoretične članke o mladinski književnosti, njenem vplivu, intervjuje z ustvarjalci, odmeve na dogodke, poročila in ocene mladinskih knjig, pregled tujih sorodnih revij, sezname nagrajenih knjig, novosti. Občasno pa organizira tudi okrogle mize, posvetovanja, razstave, srečanja z ustvarjalci.

Prosvetni delavec. Ljubljana, Poljanski nasip 28.

Objavlja tudi članke o mladinski književnosti, predvsem prikaze dela s knjigo in recenzije mladinskih knjig, ki so vzbudile pozornost.

Slavistična revija. Ljubljana, Aškerčeva 12-II.

Ni namenjena mladinski književnosti, a vendar, v nji občasno naletimo na uporabne članke, zlasti s področij metodike in didaktike.

Sodobna pedagogika. Zveza društev pedagoških delavcev. Ljubljana, Gosposka 3.

Prinaša recenzije strokovnih knjig, članke s področja metodike in didaktike uporabe literature.

Vzgoja in izobraževanje. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo, Poljanska 28.

Pregled novosti s področja vzgoje in izobraževanja, občasno tudi članki s področja dela knjižnic in dela s knjigo.

Opombe:

* IBBY (International Board on Book for Young People) Mednarodna zveza za mladinsko književnost je bila ustanovljena 1953. leta pri Unescu. Med drugim podeljuje tudi Andersenove nagrade za mladinsko književnost. Jugoslavija ni več članica, na kar sta opozorili Tanja Pogačar in Silva Novljan v članku Ob 20-letnici praznovanja mednarodnega dne mladinske knjige, Delo, 2.4.1987.

** Tudi jaz sem dobila idejo za popis ustanov, društev in revij pri avtoricah članka, navedenega pod št. 3 pri virih.

Viri:

1. Anderson, C.A.&M. Bowman: *Education and Economic Development*. - London: Cass, 1966.
2. *Knjiga in bralci III*. - Lj.: Kulturna skupnost Slovenje & Univerza Edvarda Kardelja, 1985.
3. Krompholz-Roehl, B.&H. Neef: *Abstauben und mitmachen!*. - *Buch und Bibliothek* 1990, št. 6-7, str. 520.
4. Novljan, S.: *Mladostnik in knjižnica*. - *Knjižnica* 1981, št. 1-4, str. 94.
5. Novljan, S.: *Od Svetega pisma do Peklenske pomaranče*. - *Knjiga* 1986, št. 5, str. 273.
6. Marentič-Požarnik: *Dejavniki in metode uspešnega učenja*. - Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1988.
7. Popovič, M.: *Študij uporabnikov kot izhodišče za opredelitev ciljev in evalvacija dejavnosti NUK v Ljubljani*. - *Knjižnica* 1988, št. 3-4, str. 1.
8. Rankovič, M.: *Kultura u pitanju*. - Niš: Univerzitetna riječ, 1988.